

Joseph Zöhrer v slovenskem tisku

Joseph Zöhrer in Slovenian Press

Izvilleček

Zöhrer je bil v Ljubljani kot glasbenik avstrijskega rodu ugleden solist, pedagog, dirigent in skladatelj. 14. nov. 1862 je prvič nastopil kot solist pianist, od leta 1863 je bil učitelj violončela, od leta 1865 učitelj klavirja in drugih (glasbenih) predmetov (mdr. je 1868 prvič tudi dirigiral), leta 1883 je nastopil kot ravnatelj Filharmonične družbe / Philharmonische Gesellschaft (FD). Upokojil se je leta 1912 in umrl v Ljubljani, 20. nov. 1916, kjer je na Žalah tudi pokopan. Želimo ga predstaviti in spremljati njegove (ljublanske) glasbene dosežke v (dosegljivi) slovenski literaturi: dnevnik, časopisih, revijah ... (izbor), ki so izhajali izključno v slovenskem jeziku: Cerkevni glasbenik, Ljubljanski zvon, Muzikološki zbornik, Novi akordi idr.; pa še v monografijah (knjigah), ki so jih napisali in izdali: Cvetko Budkovič, Dragotin Cvetko, Ivan Klemenčič, Darja Koter, Primož Kuret, Jernej Weiss idr., ter člankih, ki so izšli še tudi po Zöhrerjevi smrti, vse do dandanes.

Ključne besede: glasbenik, solist, pedagog, skladatelj, dirigent, ravnatelj FD, slovenski jezik, dosegljiva slovenska literatura

Abstract

Austrian musician Joseph Zöhrer started his career in Ljubljana as a renowned soloist, pedagogue, conductor and composer on 14 November 1862, when he first performed as a solo pianist. He then went on to become a cello teacher in 1863, a piano teacher and teacher of other music subjects teacher in 1865 (for the first time conducting in 1868), and the principal of the Philharmonic Society in 1883 ("Philharmonische Gesellschaft"). He retired in 1912 and died in Ljubljana (20 November 1916), where he is also buried. The article presents and celebrates his musical achievements (in Ljubljana) based on the available Slovenian publications (newspapers, magazines, books/monographs, etc.) (selection), published only in Slovenian (Cerkevni glasbenik, Ljubljanski zvon, Muzikološki zbornik, Novi akordi, etc.), monographs written and published by Cvetko Budkovič, Dragotin Cvetko, Ivan Klemenčič, Darja Koter, Primož Kuret, Jernej Weiss and others, and articles published after his death.

Keywords: musician, soloist, pedagogue, composer, conductor, principal FD, Slovenian language, available Slovenian literature

Namesto uvoda

Skromno je dosedanje vedenje o Josefu Zöhrerju v Ljubljani, zlasti še v tisku v slovenskem jeziku. Tudi njegova (samostojna) zapuščina v Ljubljani ni obsežna. V *NUK-u* (*GZ*) je razvidno,¹ da razpolaga avtor s 26 opusi: 6 tiskov (5 za en klavir ali dva in eden za violončelo in klavir), 18 rokopisov (vse za zборе a cappella ali/in s spremljavo, vsi na nemška besedila) in dve priredbi. Za popis člankov o J. Zöhrerju sta še najbolj relevantni deli *Bibliografiji rasprava i članaka*,² ki pa obe popisujeta zgolj članke o J. Zöhrerju v nemških časopisih in nemškem jeziku, ki so izhajali v Ljubljani; v tem prednjači *Laibacher Zeitung*.

Že od 14. stol. je bil Dunaj tudi za Slovence politično in kulturno središče. To ni bila (slovenska) nacionalna opredelitev v današnjem pomenu, ampak teritorialna odločitev rojstnega kraja. To je veljalo v političnem in kulturnem pogledu. Tako niso bili redki Slovenci, ki so bili tako ali drugače prisotni v dunajskih visokih krogih: na dvoru, dunajski univerzi ali v cerkveni hierarhiji. Na univerzi so bili Slovenci prisotni kot študentje in kasneje profesorji. V začetku je bila tudi tam uradni jezik latinščina. Z ustanovitvijo *FD* (1794) v Ljubljani, ki je bila mdr. tudi najstarejša v tedanji monarhiji – celih 18 let pred dunajsko – se je začelo v sicer provincialnem mestu bogato glasbeno življenje. K temu so pomemben delež prispevali češki in dunajski glasbeniki. Iz pravil družbe razberemo, da so za častne člane lahko imenovani izjemni tuji glasbeniki. L. 1800 je bil za častnega člana imenovan Franz Joseph Haydn (1732–1809), ki je ljubljanski *FD* poslal v zahvalo partituro skladbe *Paukenmesse* (*Maša* v C-duru, Hob. XXII: 9). Leta 1819 je častno članstvo (s)prejel Ludwig van Beethoven (1770–1827), ki se je zahvalil z dolgim pismom. Po (prvi svetovni) vojni (po 1918) so se te razmere popolnoma spremenile. Slovenija je bil priključena (prvi) Jugoslaviji in Dunaj ni bil več njeno magnetno središče. L. 1919 je bila v Ljubljani ustanovljena univerza, kar v monarhiji ni bilo mogoče, in številni slovenski profesorji, ki so poučevali na raznih avstrijskih univerzah, so se vrnili v domovino.³

Prizadevanja za družbeno in kulturno emancipacijo, ki so od leta 1848 združevala Slovence v narodnih društvih, so ko-

nec 19. stol. prerasla v množično gibanje in na Kranjskem pridobila političen značaj. Konec 19. in začetku 20. stol. so se hkrati s konfliktom političnih interesov med Slovenci zaostriili tudi nemško-slovenski odnosi. L. 1880 je na Kranjskem živel 6,15 % Nemcev, njihov delež v glavnem mestu dežele Kranjske – v Ljubljani – pa je bil takrat 20 %. Dejavnost glasbenikov in skladateljev nemškega porekla je v tem mestu pred prvo svetovno vojno pustila pomemben kulturni pečat. Med njimi je treba omeniti tiste, ki so v Ljubljani delovali že v prvi polovici 19. stol., ter vrsto glasbenikov, ki so delovali v gledališču in pri *FD*. Med slednjimi sta zagotovo najbolj poznana Gustav Mahler (nepolna sezona 1881/82) in Fritz Reiner (sezona 1910/11). Še posebej pa je treba omeniti pedagoški, poustvarjalni in ustvarjalni prispevek glasbenikov, ki so zaznamovali delovanje *FD* v desetletjih pred prvo vojno: dirigenta, skladatelja in pianista Josefa Zöhrerja ter violinista Hansa Gerstnerja, pa tudi ljubljanskega violončelista Heinricha Wettacha, sicer slikarja in avtorja stenske poslikave v stavbi nekdanje *FD* (danes *Slovenske filharmonije*; *SF* v Ljubljani). Ob koncu 19. stol. je bila *FD* v očeh Slovencev ne le glasbeno ampak tudi družbeno središče Nemcev, zato so jo po razpadu avstro-ogrske monarhije reorganizirali in pridružili slovenskemu društvu *Glasbena matica* (*GM*).⁴

Največji uspeh J. Zöhrerja kot dirigenta je bila zagotovo izvedba celotne Beethovnovе vokalno-instrumentalne freske, *9. simfonije*. Saj je bilo izjemno slovesno, ko so v maju 1902 v Ljubljani z vrsto koncertov proslavili 200-letnico *FD*. Praznovanje častitljive obletnice ene najstarejših filharmoničnih združenj v Evropi je imelo tudi velik mednarodni odmev. Lahko bi rekli, da se je takrat o ljubljanski *FD* pisalo v vseh evropskih glasbenih časopisih in revijah. Na Krajnsko so prišli predstavniki mnogih glasbenih ustanov, znanih in uglednih glasbenih združenj, s pismi čestitk pa so se oglasili številni znani glasbeniki. Ob tej priložnosti je izšla posebna publikacija *Die philharmonische Gesellschaft in Laibach 1702–1902*,⁵ ki jo je po osnutkih leto dni prej umrlega zdravnika in glasbenega pisca Friedricha Keesbacherja (1831–1901)⁶ napisal še en zdravnik Emil Bock (1857–1916).⁷ Organizatorji vseh teh slovesnosti so pripravili in izdali spominski kovanec. *FD* je tako omenjeni jubilej izpeljala z odmevnimi dogodki ter tudi s tem pripomogla k popularizaciji svojega dela in tudi Ljubljane.⁸

¹ Prim. mapo J. Zöhrer in pismo – tipkopis takratnega (3. 3. 1960) ravnatelja *NUK*-a dr. Mirka Rupla, ki piše Akademiji za glasbo v Zagrebu (Greti Šurina Zelić).

² Oboje glej v Bibliografija (*NUK*, Ljubljana): 1984. 1. knj., *Muzika*, Struka VI., A-R, Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, 1984 in 1986. 2. knj., *Muzika*, Struka VI., S-Ž, Indeksi, Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb. V zadnji najdemo na str. 616 popis oz. podatke o kritikah, ocenah o 180 koncertih J. Zöhrerja, vse v nemškem časopisju in jeziku (izšlo v Ljubljani). Iz njih je razbrati, da je J. Zöhrer v Ljubljani nastopil največkrat kot dirigent (včasih pa še kot pianist, član komornih ansamblov ...), skupaj torej pomeni to najmanj 7-krat na leto oz. sezono (omenjeni popis v obeh bibliografijah izdan za čas od začetkov pa vse do leta 1945, torej zajema ves »ljubljski« čas J. Zöhrerja; op. avt!).

³ Kuret, 2015. *Wien und Slowenien – gegenseitige Bereicherungen/Dunaj in Slovenija – medsebojna obogatitev* (*Glasbenopedagoški zbornik*. Ljubljana: AG, str. 254–267).

⁴ Kuret, 2015. *Deutsches Kulturschaffen in Krain vor dem Ersten Weltkrieg/Nemška kultura na Kranjskem pred prvo vojno* (*Glasbenopedagoški zbornik*. Ljubljana: AG, str. 236–244).

⁵ Vanjo je mdr. avtor (E. Bock) vnesel nemalo svojih pogledov, ki vsebujejo njegovo nestrpnost do Slovencev in negativen odnos do delovanja /vzporedne/ *GM*.

⁶ Velik ljubitelj glasbe in dober pevec (tenor); od 1881 direktor *FD* in od 1878 njen častni član. Urejal je izdaje *FD* in skrbel za gradnjo filharmonične zgradbe.

⁷ Navdušeni prijatelj glasbe je bil vrsto let član direktcije *FD* in njen arhivar.

⁸ Kuret, 2015. *Grosses Jubiläum der Philharmonischen Gesellschaft in Laibach* (Laibach) im Jahre 1902/Veliki jubilej ljubljanske Filharmonične družbe leta 1902 (*Glasbenopedagoški zbornik*. Ljubljana: AG, str. 109–117).

Dirigent, pedagog in skladatelj Josef Zöhrer (Dunaj, 5. 2. 1841 – Ljubljana, 20. 11. 1916) je 1860 končal konservatorij na Dunaju. Nato je bil nekaj let gledališki kapelnik v Trstu, v letih 1865–1883 učitelj in vodja zborov v glasbeni šoli *Philharmonische Gesellschaft in Laibach/Filharmonične družbe* v Ljubljani, v letih 1883–1912 pa njen glasbeni ravnatelj; vmes je (1895) postal zelo zgodaj tudi njen častni član. Vodil je simfonične koncerte, prvič je v Ljubljani izvedel več del J. Brahmsa, A. Brucknerja, P. I. Čajkovskega, A. Dvoržaka, mdr. 1902 tudi *Deveto simfonijo* L. v. Beethovna v celoti. V Ljubljani je bilo izvedenih več njegovih komornih in simfoničnih del (mdr. npr. simfonična pesnitev *Es muss sein*, 1911; *Sekstet* za godala v d-molu, op. 39, 1915). Večina njegovih del je izgubljenih. Umrli je v Ljubljani, kjer je tudi pokopan.⁹

Prav neverjetno je, da so ljubljanski Nemci, ta – danes že pozabljen narodnostna skupina – vtisnili Slovencev močan pečat in tako znatno vplivali na razvoj večinskega ljudstva na Kranjskem. Tako je zgodovina kranjskih Nemcev nekakšno zrcalo Slovencev. Nemške kritike slovenske družbe in politike so bile velikokrat zlonamerne in tendenciozne, nemalokrat pa tudi upravičena kritika napak in zlaganosti slovenskih političnih voditeljev takratne dobe. Res pa je tudi to, da je bil boj med obema skupnostma, ki je potekal na vseh področjih družbenega življenja: političnem, finančno-gospodarskem, kulturnem in drugih, večkrat boj za življenje in smrt. Res je, da je bilo v nekem obdobju preživetje Slovencev pred resno preizkušnjo. Vendar je tudi res, kar pravi F. Nietzsche: *Kar ne ubije, krepi*. Slovenci so se v svojem ogorčenem boju z nemštvom ves čas učili od svojih nasprotnikov in jih večkrat tudi posnemali. Učna doba je bila sicer trda, slovenske napake pa so bile kaznovane s težkimi udarci. Vendar je bila ta doba zaradi preobrata vladne politike razmeroma kratka, hkrati pa dovolj dolga, da so Slovenci – poučeni z grenkimi izkušnjami – znali izkoristiti svojo novo vlogo vladnega zaveznika in ustaviti pohod germanizacije. Ljubljanski Nemci so bili torej glava in srce kranjskega nemštva (Matić, 2002: 7–9). Zunanji »spomeniki« nemške skupnosti v Ljubljani, nemške kulturne ustanove, slovenizirane po razpadu habsburške monarhije (1918 →) pa so: *Kazina* (na današnjem Kongresnem trgu 1), *Tonhalle/Filharmonična družba* (današnja SF, Kongresni trg 10) in *Deželno gledališče* (današnja *Drama SNG Ljubljana*, Erjavčeva c. 1).

⁹ Prim. (elektronsko) korespondenco z Javnim zavodom Žale v Ljubljani (zadnje elektronsko pismo z dne 10. 8. 2016 /hrani avtor/, kjer potrjujejo, da je J. Zöhrer pokopan na /starih ljubljanskih/ Žalah, št. Zid A/D3/27, brez napisa na nagrobniku, grob Žolgarjevih). Vse to je potrjeno tudi v publikaciji *Ljubljanske Žale/Vodnik po pokopališču* avtorice Milene Piškur (prav tam, Družina, 2004, str. 162). Očitno je bil J. Zöhrer tudi brez potomcev (pisna izjava avtorice M. Piškur; v elektronskem pismu z dne 12. 8. 2016 /hrani avtor/, kjer omenjena citira osmrtnici v *Laibacher Zeitung*, Ljubljana, 1916, št. 267 z dne 21. 11. 2016, str. 1923) in je eno od njih objavila žena Adele Z. (brez potomcev), drugo pa *Direkcija Filharmonične družbe*.

In medias res: J. Zöhrer v slovenskem jeziku in tisku: 1862–1916

Časopisni viri in periodika

Samo digitaliziranih virov (na spletu NUK, dLib, Ljubljana) je 47 strani (tipkopisa).¹⁰ Večina od njih navaja nemške vire, zlasti časnike tistega časa (1841–1916).¹¹ Med temi se največkrat pojavijo prispevki o J. Zöhrerju v *Laibacher Tageblatt*,¹² *Laibacher Zeitung*,¹³ *Leibacher Wochenblatt*,¹⁴ *Marburger Zeitung*,¹⁵ *Mariborer Zeitung*,¹⁶ *Amtsblatt zur Laibacher Zeitung*¹⁷ idr. Slovenske bi lahko prešteli na prste ene roke!

Zlasti ni najti v nekaterih osrednjih takratnih slovenskih časnikih, revijah in drugi (tudi strokovni) periodiki, ki je izhajala v Ljubljani v slovenskem jeziku, kaj dosti besed tako o *Filharmonični družbi*, kaj šele o J. Zöhrerju. Od časopisov sta v tistem času izhajala: *Slovenski narod* (1868–1943) in *Slovenec* (1873–1945). O *FD* in Zöhrerju ni čisto nič v njih, tudi takrat ne, ko je npr. nastopil službo v Ljubljani, ko je *FD* obhajala svojo 200-letnico (1902), in ne ob njegovi upokojitvi (1912), kaj šele ob smrti (1916). Potem pa je tu še periodika, od katere pa v *Domu in svetu* (1888–1944), *Domoljubu* (1888–1944), *Glasbeni zori* (1899–1900), in *Slovanu* (1884–1887 in 1902–1917) ne najdemo nič o njih. Zato pa so nekateri od njih vsaj s kakšnim člankom, napovedjo ali/in poročilom demantirali tale skrajno negativni odnos do obeh: do *FD* in Zöhrerja.

PERIODIKA:

Cerkveni glasbenik (izhajal 1878–1945; ponovno od 1976→) Tako je npr. slovesnosti *FD* ob njeni 200-letnici v Ljubljani (1902) napovedal le *CG*,¹⁸ pa še ta dirigenta (J. Zöhrerja) niti ni omenil.¹⁹ Tudi poročil(-a) o tem ne najdemo v *CG* niti do konca celega letnika.²⁰

¹⁰ Glej izpis z dne 3. 7. 2016.

¹¹ Tukaj smo za mejnika vzeli letnici po rojstvu in po smrti, četudi se je zlasti še letnica smrti (1916) raztegnila, saj še dandanašnja marsikatera monografija, razprava ... s temo (slovenskega) glasbenega šolstva, *Filharmonične družbe* idr. neposrednih predhodnic današnje *Slovenske filharmonije*, ne more mimo imena J. Zöhrer (op. F. K.).

¹² (Laibach) Ljubljana, 1868–1880 (v https://sl.wikipedia.org/wiki/Seznam_nem%C5%A1kih_%C4%8Dasopisov_na_Slovenskem; pridobljeno 3. 7. 2016).

¹³ (Laibach) Ljubljana, 1778–1918 (prav tam).

¹⁴ (Laibach) Ljubljana, 1880–1849 (prav tam).

¹⁵ Maribor, 1866–1928 (prav tam).

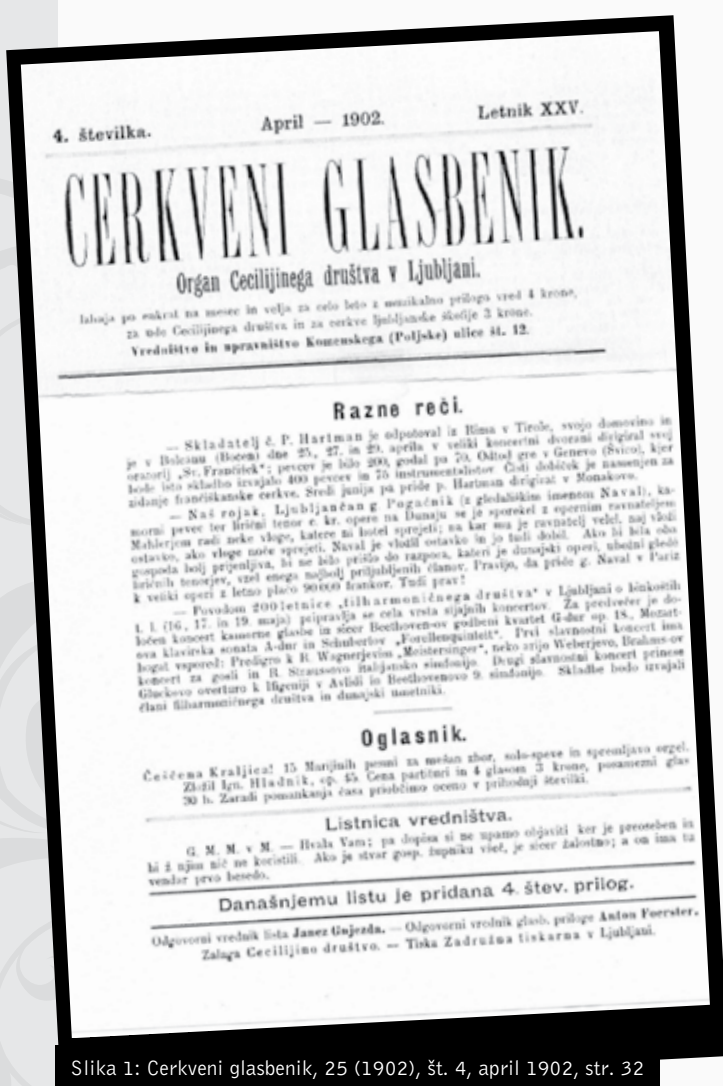
¹⁶ Maribor, 1929–1945 (prav tam).

¹⁷ (Laibach) Ljubljana, 1828–1913 (prav tam).

¹⁸ L. 25/1902, št. 4, str. 32 (v rubriki *Razne reči*).

¹⁹ »Povodom 200-letnice 'filharmoničnega društva' v Ljubljani o binokostih t. l. (16., 17. in 19. maja) pripravlja se cela vrsta sijajnih koncertov. Že predvečer je določen koncert komorne glasbe in sicer Beethovnov godbe kvartet G-dur op. 18, Mozartova klavirska sonata A-dur in Schubertov 'Forellenquintet'. Prvi slavnostni koncert ima bogat spored: Predigro k Wagnerjevimi 'Meistersinger', neko arijo Weberjevo, Brahmsov koncert za gosli in R. Straussovo italijansko simfonijo. Drugi slavnostni koncert prinese Gluckovo uverturo k Ifigeniji v Avliidi in Beethovnov 9. simfonijo (podčrtal avtor). Skladbe bodo izvajali člani filharmoničnega društva in dunajski umetniki« (prav tam).

²⁰ Prim. *CG*, 25/1902, št. 5–12.

Slika 1: Cerkveni glasbenik, 25 (1902), št. 4, april 1902, str. 32

»V Ljubljani je meseca novembra po daljšem hiranju preminul g. Josip Zöhrer, bivši dolgoletni in zaslužni ravnatelj filharmoničnega društva v Ljubljani. Pokojni se je tekom bolezni zelo skrbno pripravljaj na odhod v večnost. Zato upamo, da se naslaja sedaj pri Bogu ob nebeških harmonijah.«²¹

»[P]oleg tega sta mu bila pevška učitelja tudi Kamilo Mašek in Zöhrer [...].«²²

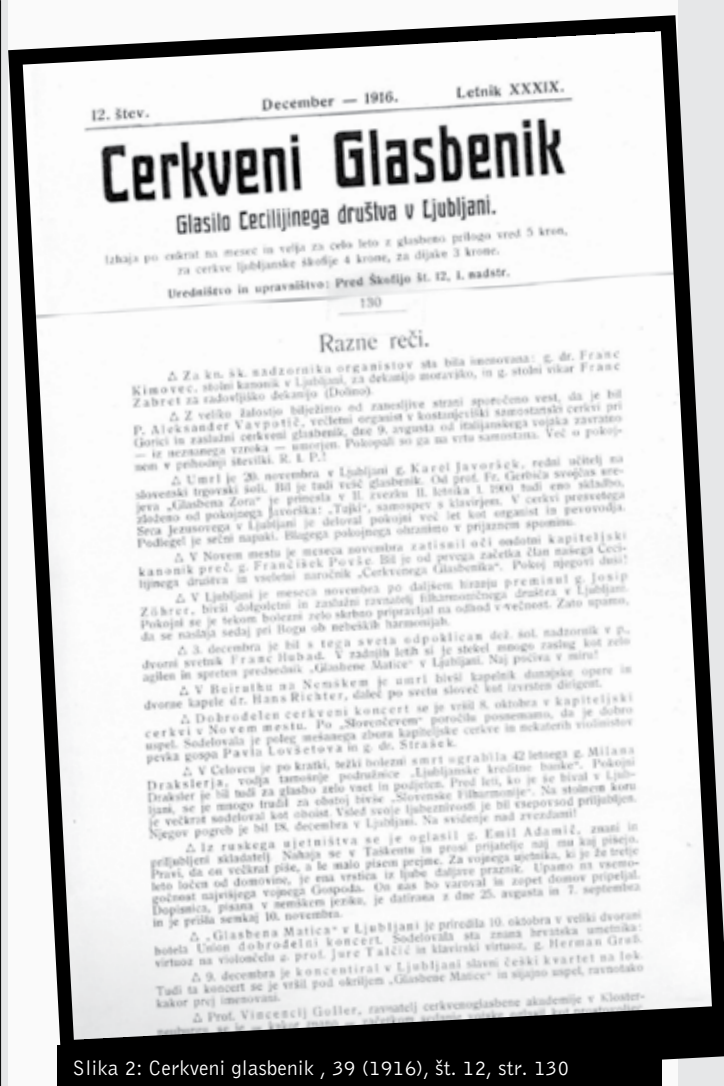
Dialogi (izhajajo od leta 1965 →; Maribor)

Franc Križnar, *Ob 850-letnici prve omembe Ljubljane v pisnih virih* (Maribor, Dialogi, 31, 1995, št. 1–2, str. 61–66), str. 63:

»Ob Keesbacherju se je hitro uveljavil Josef Zöhrer z Dunaja. Na prireditvah Filharmonične družbe v Ljubljani je sodeloval že 14. novembra 1862, ko je z orkestrom igral prvi stavek Mozartovega klavirskega koncerta v d-molu. Nastopal je tudi kot violončelist. Leta 1865 je bil imenovan za učitelja klavirja na

²¹ Prim. prav tam, 39/1916, št. 12, str. 130 (v rubriki *Razne reči*; brez navedbe avtorja, podpisa; verjetno odg. urednik lista in glasbene priloge Stanko Premrl).

²² Prim. prav tam, 66/1943, št. 11–12, str. 73 (dr. Anton Dolinar, *Pregled slovenske cerkvene glasbe*, XIX., p. Angelik Hribar, str. 73–77).

Slika 2: Cerkveni glasbenik, 39 (1916), št. 12, str. 130

glasbeni šoli Filharmonične družbe. Poučeval pa je še violončelo, petje in harmonijo, prevzel je vodstvo zbora in leta 1868 prvič vodil tri simfonične koncerte, ker je Nedvčd zbolel. Ko pa je Nedvčd leta 1883 odstopil, je postal Zöhrer njegov naslednik in glasbeni ravnatelj družbe. Kot dirigent večine koncertov je v Ljubljani prvič izvedel veliko sodobnih del, med njimi so bile simfonije Brahmsa, Brucknerja, Dvoržaka in Čajkovskega. Kot dolgoletni učitelj in glasbeni ravnatelj je imel eno izmed osrednjih vlog v ljubljanskem glasbenem življenju. Posebno je cenil klasike in Johannes Brahmsa, po katerem se je v svojem skladateljskem delu tudi zgledoval. Leta 1885 je dal pobudo, naj Filharmonična družba sprejme Brahmsa za častnega člana. Delo Filharmonične družbe je Zöhrer vodil vse do leta 1912, ko se je upokojil. Ob tem pa je ves čas nastopal tudi kot pianist pri komornih koncertih in kot klavirski spremljevalec. Desetletja njegovega dela pri Filharmonični družbi in zanj so bila nadvse uspešna [...].«²³

Grlica (izhajala 1953–1988)

24 (1982), št. 3–5, Cvetko Budkovič, *175 let glasbenega šol-*

²³ Križnar, str. 63.

stva na Slovenskem in 100 let šole Glasbene matice (Prvi del). Ljubljana: Društvo glasbenih pedagogov Slovenije, str. 26–29: »Nedvêd je prenehal poučevati leta 1860, nakar se je po nekaj letih (1864) ponudil Jozeph Zôhrer, kasnejši dolgoletni klavirski pedagog, inšpektor šole, pianist solist, dirigent, glasbeni direktor Filharmonične družbe, ki je zamenjal Nedvêda. 48 let je bil eden izmed najbolj priljubljenih učiteljev na šoli [...].«²⁴ **Kronika** (izhaja od 1953 →)

45 (1997), Primož Kuret, *Ustanovitev prve slovenske filharmonije leta 1908*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, str. 139–142.

»Čas glasbenemu življenju v Ljubljani ni bil posebno naklonjen. Stari Zôhrer je odšel v pokoj, njegov naslednik Rudolf von Weiss-Ostborn naj bi prišel šele v začetku leta 1913 in tudi Theodor Christoph je bil prestavljen k 39. pehotnemu polku na Dunaj. Iz ljubljanskega glasbenega življenja so se umaknile kar tri pomembne glasbene osebnosti in kriza je bila očitno na pomolu, zlasti ker so tudi finančne težave postajale vse težje [...].«²⁵

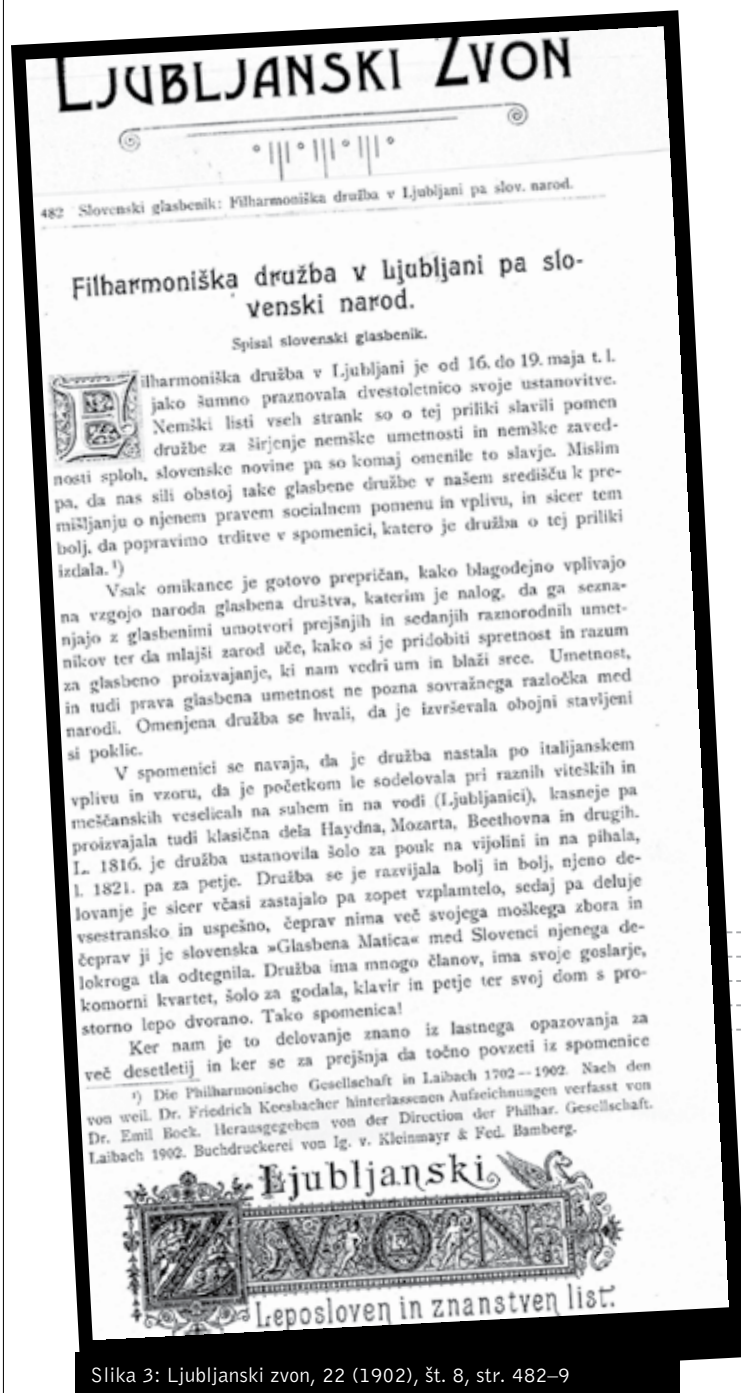
Ljubljanski zvon (izhajal 1881–1941)

Edino v tem osrednjem slovenskem literarnem mesečniku, ki so ga ustanovili Josip Jurčič, Janko Kersnik, Fran Levec in Ivan Tavčar kot nadaljevanje Stritarjevega dunajskega Zvona, lahko preberemo obsežno razpravo o *Filharmonični družbi v Ljubljani pa slovenski narod*, ki jo je na 7 straneh in pol napisal, objavil in podpisal kot »slovenski glasbenik« neznan avtor; morda kar eden izmed urednikov (?), na str. 482–489: LZ, 22 (1902), št. 8:

»Filharmonična družba v Ljubljani je od 16. do 19. maja t.l. jako šumno praznovala dvestoletnico svoje ustanovitve. Nemški listi vseh strank so o tej priliki slavili pomen družbe za širjenje nemške umetnosti in nemške zavednosti sploh, slovenske novine pa so komaj omenile to slavje. Mislim pa, da nas sili obstoj take glasbene družbe v našem središču k premišljanju o njenem pravem socialnem pomenu in vplivu, in sicer tem bolj, da popravimo trditve v spomenici, katero je družba o tej priliki izdala (Die Philharmonische Gesellschaft in Laibach 1702–1902. Nach dem von weil Dr. Friderich Keesbacher hinterlassenen Aufzeichnungen verfasst von Dr. Emil Bock. Herausgegeben von der Direction der Philhar. Gesellschaft. Laibach 1902. Buchdruckerei von Ig. V. Kleinmayr & Fed. Bamberg). Resnica je samo to, da je Filharmonična družba uspevala dobro in vplivala blagodejno le, kadar je vršila svojo nalogo brez tendenc, ki so naperjene proti interesom našega naroda. Nemški zavod ima torej vsega v obilici; pripraven dom brez dolga, vsa možna učila za glasbeni pouk in za koncertne nastope ter

²⁴ Budkovič, 1982, str. 28.

²⁵ Kuret, 1997/2, str. 142.

Slika 3: Ljubljanski zvon, 22 (1902), št. 8, str. 482–9

zadovoljne učitelje, ki nimajo samo lepih plač, temuč tudi gotovost, da dobe po končanem službovanju pošteno pokojnino – samo lastnih moči, nemških pevcev in neprisiljenih učencev nima!«²⁶

Muzikološki zbornik (izhaja od 1965→)

MZ, 19 (1983), Kuret Primož, *Jubilejna koncertna sezona 1901–1902 ljubljanske FD*. Ljubljana: Oddelek za muzikologijo FF UL, str. 41–50.

»Delo Filharmonične družbe je redno in sproti spremljal ljubljanski nemški dnevnik 'Leibacher Zeitung', ki ga je urejeval

²⁶ LZ, 22, 1902, št. 8, str. 482, 483, 487.

Anton Funtek. Ljubljanski slovenski časopisi filharmoničnih koncertov niso spremljali,²⁷ pač pa so družbo občasno napadali. Razlog je bil seveda v njeni nemški usmerjenosti.«²⁸

»Praznovanje je doseglo svoj vrh nato tretji dan (19. maja /1902/) s slavnostno izvedbo Beethovnovne 9. simfonije, ki so jo tokrat izvedli v Ljubljani prvič v celoti. Spored je uvodoma dopolnila uvertura h Gluckovi operi 'Ifigenija na Avliidi' v Wagnerjevi priredbi. Tudi ta koncert je dirigiral Josef Zöhrer. Slovensko časopisje je reagiralo na to veliko slavje s člankom v Ljubljanskem zvonu, ki ga je podpisal 'slovenski glasbenik' in z naslovom 'Filharmonična družba v Ljubljani pa slovenski narod'. Člankar premišljuje o njenem pravem socialnem pomenu in vplivu. Potem ko govori o njeni zgodovini, ji očita, da je postala v resnici privesek nemškega Turnvereina, ki da ji za njene produkcije posoja svojo 'Sängerriege', ter nadaljuje, da 'izdaja znatne vsote, a pri javnih nastopih ne more pokazati iz sebe nobenega pomenljivega uspeha'.«²⁹

»Iz članka je razvidna skrb za nadaljnji napredek slovenske glasbe pa tudi težave, ki jih ima le-ta v lastnih vrstah. V Filharmonični družbi – očitki niso vsi in povsem upravičeni – vidi pač nevarnost za razvoj slovenske glasbene kulture. Očitno je bila v tem času Filharmonična družba bolj in trdneje organizirana, medtem ko so se na slovenski strani sile preveč cepile. Končno je tudi čutiti nestrpnost pisca, razumljivo pač zaradi ogoženosti mlade slovenske kulture, ki je zlasti na glasbenem področju komaj dobro shodila. Medtem pa je v Filharmonični družbi po tradiciji tekla dobro utečena sezona s koncerti, pa čeprav so sodelovali tudi instrumentalisti vojaškega orkestra. Toda tudi Glasbena matica je za svoje večje prireditve najemala iste instrumentaliste.

Umetniški rezultati dela na eni in na drugi strani so rojevali lepe sadove, o čemer priča bolj pisanje nemškega ljubljanskega dnevnika kakor slovenskih časopisov, ki so v glavnem zamolčali vse, kar je bilo v zvezi s Filharmonično družbo, njenimi koncerti in prireditvami v Ljubljani. Tega pa ni bilo malo, niti ne nepomembno. V Ljubljano so namreč vsako leto prihajali znani in priznani umetniki, orkestri in ansambli in ustvarjali tisto koncertno in glasbeno tradicijo, ki je dajala Ljubljani kljub njeni majhnosti ugledno mesto v glasbenem življenju tedanje avstrijske province. Konkurenca med Glasbeno matico in Filharmonično družbo se v tedanjem tisku skorajda ne kaže. Vsaka je delala po svoje, organizirala lastne koncertne prireditve, imela verjetno tudi svoje občinstvo. Res pa je, da je 'Laibacher Zeitung' sproti in redno poročala tudi z veliko naklonjenostjo o glasbenih prireditvah Glasbene matice, o novih slovenskih delih, razvoju slovenske glasbe in uspehih sloven-

²⁷ Niti revija *Novi akordi* o glasbenem delu Filharmonične družbe ni poročala.

²⁸ Kuret, MZ, 1983, str. 42–43 in op. 5.

²⁹ Prav tam, str. 47 in op. 24 (Ljubljanski zvon, 22, 1902, str. 482–489).

skih umetnikov. V tem pogledu je bil časopis pod Funtkovim uredništvom bolj odprt, objektivnejši in zanimivejši od sočasnih slovenskih dnevnikov.

Delo obeh osrednjih ljubljanskih glasbenih zavodov, Filharmonične družbe in Glasbene matice, je v Ljubljani ob njenem konkurenčnem boju, ustvarjalo zanimivo in pisano glasbeno podobo, ki je odsevala v številnosti glasbenih prireditev, njihovi vsestranosti in raznovrstnosti. To pa je uvrščalo tudi Ljubljano med glasbeno živahna glavna mesta tedanje monarhije.«³⁰

Novi akordi (izhajali 1901–1914)

Nekaj malega, obrobnega se vendarle najde tudi o FD kljub skorajšnji ignoranci NA FD in njenih akcij, uspehov in neuspehov in v dveh primerih v rubriki »Umetnikov življenje in stremljenje«:

»Josef Zöhrer, ki je bil delaven skoraj 50 let kot učitelj in dirigent Nemške Filharmonske Družbe v Ljubljani, je prosil za vpokojenje. Z njegovim odstopom trpi Filharmonska Družba veliko izgubo.«³¹

»J. Zöhrerju, glasbenemu ravnatelju Filharmonske Družbe v Ljubljani, je podelil cesar viteški križec Franc-Jožetovega reda; koncertni mojster iste družbe H. Gerstner je bil odlikovan z zlatim zaslužnim križcem s krono.«³²

Slovenska glasbena revija (izhajala 1951–1960)

SGR, 4 (1957), Ludvik Zepič, *Iz ljubljanske glasbene preteklosti/»Silvestrov dogodek«* (Ljubljana: Društvo slovenskih skladateljev, dec. 1957, str. 49).

»Zöhrer povzame besedo: najprej prizna, da je pri pevskih vajah mogoče včasih res nekoliko razdražen, da pa je energičen nastop vedno potreben, posebno pri takem materialu, kakršnega ima v svojem pevskem zboru; odločno pa zavrača vsak očitek zaradi svojega zadržanja zunaj Filharmonične družbe in si ne bo nikoli pustil vsiljevati po turnerjih³³ kakšnih dolžnosti, da bi moral hoditi z njimi na krokarije, tem manj, ker se opaža zadnji čas med njimi neka »velenemška« struja, pri kateri pa on ne bo sodeloval, ker je glasbeni vodja Filharmonične družbe, ki ji je tuje vsako nacionalno stremljenje in ki

³⁰ Kuret, prav tam, str. 48–49.

³¹ Prim. NA, 11/1912, št. 1–2, str. 14 (brez navedbe avtorja, podpisa; verjetno urednik Gojmir Krek).

³² Prim. prav tam, št. 5–6, str. 54 (tudi brez navedbe avtorja, podpisa; verjetno urednik Gojmir Krek).

³³ Od nemškega *Turnverein*, ki je gojil telovadbo in je imel sedež v ljubljanski Kazini. Konec 19. stoletja je *Kazina* postala središče družabnega življenja nemškega dela Ljubljančanov, v stavbi pa je bil tudi častniški klub. *Kazina* je bila zato pogosta tarča demonstrantov: protinemška manifestacija 3. junija 1886, februarja 1898 med slovenskimi in nemškimi študenti, 19. maja 1903 je slovenska politika organizirala protestni shod proti madžarskemu pritisku na Hrvate in 7. junija 1903, ko je nemško telovadno društvo *Turnverein* izobesilo nemško zastavo. Nemška trdnjava je bila *Kazina* vse do leta 1918 (Wikipedia).

Slika 4: Novi akordi, 11 (1912), št. 1–2, str. 14

prejema gmotno pomoč od države do dežele in od občine. Ta Zöhrerjeva izjava je prišla na zapisnik.

Po nadaljnem burnem razpravljanju o tem predmetu je večina odbornikov končno prišla do zaključka, da bi kazalo poleg Zöhrerja namestiti še drugega pevovodjo za lažji pevski repertoar. Dr. Keesbacher pa, ki je ves čas zagovarjal Zöhrerjevo stališče, je bil tudi proti temu sklepu in zapisnika ni hotel podpisati; kmalu nato je tudi javil odboru, da odlaga mesto predsednika Filharmonične družbe.

Ta odločen korak dr. Keesbacherja je sicer prisilil odbor, da je preklical sklep prejšnje seje, nakar se je dr. Keesbacher dal pregovoriti, da je zopet prevzel mesto predsednika, toda vpliv nemškega elementa ni popustil, vztrajno je deloval naprej, tako da je Filharmonična družba polagoma le zaplavala popolnoma v nemške vode. To pa je dalo ljubljanskim Slovencem pobudo, da so začeli zupuščati nemško družbo, se oklepali svojih organizacij in razvijati izrazitejšo slovensko glasbenokulturno dejavnost, ki je kmalu dosegla svoj veliki vzpon v raznih društvih in ustanovah (Glasbena matica itd.) brez nemškega sodelovanja.³⁴

³⁴ Zepič, str. 49 (dogodek se je zgodil v Ljubljani, »na Silvestrovo« 1885; prav tam).

Slika 5: Novi akordi, 11 (1912), št. 5–6, str. 54

Knjige – monografije:

Cvetko Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem I. Od začetka 19. stol. do nastanka konservatorija*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1992, str.: 64, 66–68, 71, 73–75, 77–79, 83, 84, 86, 88, 92–94, 96, 98–101, 103, 104, 106–117, 121, 125, 222, 273, 350, 351–356, 362.

»Že leta 1864 se je ponudil za neplačano mesto (violon)čelista Josef Zöhrer (1841–1916), sin učitelja na Dunaju. Na realki ga je poučeval Schubertov starejši brat Ferdinand in ga navdušil, da se je odločil za poklic glasbenika. Končal je dunajski konservatorij; klavir ga je učil Eduard Pirkhert, kasneje Julius Epstein, violončelo Carl Schlesinger, kompozicijo znameniti pedagog Simon Sechter, Brucknerjev učitelj. Službo je dobil kot gledališki kapelnik v Trstu, od tod je prišel, ko je tržaško gledališče propadlo, v Ljubljano. Tu je bil v Stanovskem gledališču (violon)čelist, občasno je nadomeščal kapelnika Fritza Müllerja. 14. novembra 1862 je prvič nastopil s 1. stavkom iz Mozartovega Koncerta za klavir v d-molu (Allegro; KV 466) in nato 31. januarja 1865. V šolskem letu 1863/64 je v šoli Filharmonične družbe poučeval brezplačno violončelo, nato

od 3. 10. 1863, ko je bil nastavljen za klavir, violončelo, petje, pevski zbor in harmonijo. V komornih sestavih je nastopal kot solist. V sezoni 1868/69 je za dirigentskim pultom nadomeščal Nedvěda, 16. 8. 1883 je postal glasbeni direktor in šolski nadzornik. V Filharmonični družbi je deloval od 3. 10. 1865 do 1. 1. 1914, polnih 49 let. ... Zöhrer ni bil svojim učencem le suhoparen posredovalec glasbenega znanja, ampak jim je z nazornim podajanjem učne snovi in lepim, humanim odnosom vzbujal zanimanje in ljubezen do predmeta.«³⁵

Cvetko Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem II. Od nastanka konservatorija do Akademije za glasbo 1919–1946*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1995, str.: 186.

»Največ slovenskih glasbenikov sta pritegnila Praga in Dunaj, za njima pa Pariz, Rim, Milano, Frankfurt. V letih od 1886–1945 je študiralo na konservatorijih v imenovanih mestih nad 60 absolventov ljubljanskega konservatorija in redki študenti tega konservatorija brez diplome tega zavoda: Tu so omenjeni [...] Nemci Julij Ohm Januschowsky, Hans Gerstner, Josef Zöhrer in drugi, ki so polagali temelje bodočemu razvoju šolskega sistema in izobraževanja mladega nemškega in slovenskega glasbenega naraščaja v Ljubljani.«³⁶

Dragotin Cvetko, *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem. Tretja knjiga*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1960, str.: 205, 224, 264.

»Javna glasbena šola za to ni bila dovolj kvalitetna, glasbena šola Filharmonične družbe ni služila v slovenske namene, orglarska šola, ki se je ustanovila nekaj let za Glasbeno matico, je tudi imela specifičen namen. Tako ni bilo nobene institucije, ki bi pripravljala slovenski reproduktivni glasbeni naraščaj.

To stanje je privedlo Glasbeno matico k sklepu, da bo osnovala lastno glasbeno šolo, s katero naj bi se vsaj zmanjšale, če že ne odstranile dotedanje pomanjkljivosti. Za organizacijo take ustanove je imela mnogo zgledov, med njimi glasbeno šolo Filharmonične družbe (*Gesang und Musikschule, Musikschule* ali tudi *Gesellschaftschule der Philharmonischen Gesellschaft*). Ta se je po letu 1862 razmeroma ustalila in uspešno razvijala in se je z vključitvijo javne glasbene šole še razširila. Poleg klavirja in petja so v njenih razredih poučevali še pihala in godala, leta 1887 pa so uvedli pouk vseh orkestralnih instrumentov in tudi teoretičnih predmetov, očitno že pod vplivom šole Glasbene matice, da bi zožili njen pomen in zmanjšali njene rezultate. V Filharmonični družbi so učili razmeroma dobri glasbeniki, med njimi Josef Zöhrer (1841–1916), Gustav Moravec, Karl (Carl) Zappe, Johann Gerstner, Josef Twrdy

³⁵ Budkovič, I., 1992, str. 66.

³⁶ Budkovič, II., 1995, str. 186.

(Tvrđý), Josef Stelnař, Jurij Staral (Stiaral), Johann Jettel in drugi. Češka emigracija je bila torej delavna tudi v nemških institucijah na Slovenskem.

Glasbena matica je morala ubrati za svojo glasbeno šolo podobno pot kot Filharmonična družba za svoje muzikalne oddelke, če je hotela z njo tekmovati in iz nje privabiti gojence slovenskega rodu. Osnovno je bilo vprašanje kvalitete, ki pa jo je bilo mogoče doseči le z izpolnitvijo tehničnih elementov.«³⁷

Ivana Klemenčič, *Slovenska filharmonija in njene predhodnice*. Ljubljana: Slovenska filharmonija, 1988, str.: 45, 46.

»Nedvědov naslednik Josef Zöhrer je bil kot dolgoletni dirigent naklonjen sodobni simfonični ustvarjalnosti, zlasti veliko pa je izvajal Brahmsa, ki ga je predlagal za častnega člana. Nastopali so nadalje mnogi znani solisti [...].«³⁸

Darja Koter, *Slovenska glasba 1848–1918*. Ljubljana: Študentska založba, 2012, str.: 138, 145, 147, 148, 151, 263, 338.

»Pri načrtovanju programov se je od leta 1883 do 1912 kot glasbeni ravnatelj posebno odlikoval Josef Zöhrer (1848–1916), ki je bil tudi odličen pianist, komorni glasbenik in skladatelj. V njegovem času so v skladu s statutarnimi pravili v lastni produkciji letno izvedli pet simfoničnih orkestrrov (nepravilno; verjetno je to koncertov? Op. avt.) in štiri komorne. Poleg simfonij so izvajali še simfonične pesnitve, uverture in solistične koncerte. Prevladovala so dela zgodnejše in pozne romantike, vendar so organizirali tudi aktualnejše koncerte z deli Wolfa, Brahmsa, Brucknerja idr. Med velikimi gostujočimi imeni najdemo celo R. Straussa, ki je v Ljubljani z ansambлом Berliner Tonkünstler Orchester gostoval leta 1903. Ljubljanski koncerti pomembnih orkestrrov, solistov in komornih glasbenikov so bili običajno del daljše turneje glasbenikov od Dunaja, Gradca, Ljubljane, Trsta in Benetk, kar potrjuje, da je bila Ljubljana na začetku 20. stoletja že na zemljevidu glasbenih mest, hkrati pa tudi njeno velikopoteznost. Filharmonična družba je imela dolgo tradicijo tudi v komornih koncertih, ki se je začela že v sedemdesetih letih 19. stoletja in se uspešno nadaljevala do ukinitve družbe leta 1919.«³⁹ »Leto 1916 je bilo zaznamovano s smrtjo cesarja Franca Jožefa I., poslovil se je tudi dolgoletni ravnatelj Filharmonične družbe Josef Zöhrer, ki se je v zgodovino glasbe na Slovenskem zapisal kot uspešen umetniški in pedagoški vodja ter vsestransko spoštovana osebnost.«⁴⁰

Primož Kuret, *Glasbena Ljubljana v letih 1899–1919*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1985, str.: 12, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 33, 34, 35, 40, 41, 42, 43, 44,

³⁷ Cvetko, str. 224.

³⁸ Klemenčič, str. 46.

³⁹ Koter, str. 263–264.

⁴⁰ Prav tam, str. 338.

46, 49, 51, 52, 55, 56, 58, 61, 64, 65, 66, 67, 69, 72, 74, 77, 78, 85, 87, 96, 97, 98, 100, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 115, 118, 119, 122, 128, 129, 132, 133, 134, 135, 137, 138, 142, 144, 145, 154, 161, 164, 166, 170, 171, 178, 180, 185.

»Na slavnosti 7. oktobra 1905 je nato Hauffen⁴¹ v slavnostnem govoru opisal Zöhrerjeve zasluge, 'odkar je prišel v začetku oktobra 1865 v Ljubljano iz Trsta, kjer je bil eno sezono gledališki kapelnik. Uspešno je nastopil v Ljubljani kot pianist že januarja istega leta. Leta 1869 in 1872 je dobil priložnost, da se je izkazal kot dirigent, vendar je šele leta 1883 postal glasbeni direktor družbe.' Hauffen je zlasti podčrtal novo, reformatorsko dejavnost slavljence kot dirigenta. 'Zato je leta 1895 tudi častni član družbe. Uspešno in rad je izvajal predvsem Beethovna, Bacha, Brucknerja in Brahmsa. Za svoje delo je dobil mnogo priznanj tudi drugod.'⁴²

Primož Kuret, *Ljubljanska Filharmonična družba 1794–1919. Kronika ljubljanskega glasbenega življenja v stoletju meščanov in revolucij*. Ljubljana: Nova revija, 2006, str.: 149, 151, 153, 158, 159, 161, 165, 166, 168–170, 173, 174, 181, 184, 187, **187**, 190, 193, **193**, 197, 207, 208, 210, 221, 222, **224**, 224–226, 231, 235, 236, 237–240, **239**, 243, 245, 247, 249, 254–257, 271, 272, 273, 278, **278**, 284–288, 290, 292, 294, **294**, 295, 300–302, 304, 305, 306, 308–312, 314, 317, 319, **319**, 323, 324, 325, **325**, 329, 330, 332, 333, **335**, 335–338, 343–345, **344**, 350, 358, 363, 365, 369, 371, 373, 375, 376, 377, 379, **379**, 381, **381**, 394, 396, 385, 389, 390, **390**, 393, **393**, 394, **394**, 399, 418, 424, 426, 428, 429, 431, **431**, 448.

»Kritik je posebej izpostavil prizadevanja dirigenta in pianista Josefa Zöhrerja kot 'prizadavnega dirigenta in priznано izvrstnega klavirskega spremljevalca, ki se je ponovno izkazal kot umetniško zrel, virtuosno izobražen mojster na klavirju. Način, kako je igral Chopina, manifestira ne le klavirsko tehniko, ampak človeka z muzikalno vzgojo, umetniškim okusom in finim razumevanjem.' Zanimanje so zbudile Zöhrerjeve pesmi, ki jih je pel Johann Kosler. Med štirimi pesmimi je kritik izpostavil *Ich bin eine See* kot 'mogočno dramatično stopnjevanje s posebno mikavno klavirsko spremljavo, ki jim daje različna razpoloženja'. Zöhrer se je uspešno uveljavljal kot dirigent, izvrsten pianist in klavirski spremljevalec pa tudi kot skladatelj. Prav omenjeni koncert je vnesel v ljubljansko glasbeno življenje delo domačega skladatelja, kar je bilo na filharmoničnih koncertih redko.'⁴³

Primož Kuret, *Od Academiae philharmonicorum do prve Slovenske filharmonije (Ob 200-letnici Filharmonične družbe)*. Ljubljana: Slovenska filharmonija, 1997, str.: 21.

⁴¹ Germanist in narodopisec Adolf Hauffen (1863–1930), red prof.

⁴² Kuret, 1985, str. 55.

⁴³ Kuret, 2005, str. 239.

»V Ljubljani je med letoma 1898 in 1912 vodil vojaško godbo kapelnik in violist Theodor Christoph (1872–1941), izredno sposoben glasbenik, ki je svojo kariero nato nadaljeval najprej pri 39. pehotnem polku na Dunaju in pozneje pri avstrijski mornariški godbi v Pulju, s katero je aprila 1918 nastopil tudi v Ljubljani in mdr. izvedel simfonično pesnitev Richarda Straussa *Smrt in poveličanje ter Beethovnovi Eroico*. V Ljubljani je nastopal že poprej in vsako leto vodil vojaški orkester na koncertu v korist pokojninskega sklada vojaških kapelnikov. Ti koncerti so bili po programski strani zanimivi, kot kaže program takšnega koncerta leta 1901, ko so izvedli uverturo k Wagnerjevemu Večnemu mornarju, Bizetovo *suito Arležanka*, Lisztovo *Prvo rapsodijo* in Rubinsteinov *Klavirski koncert*. Christoph je po potrebi nadomeščal umetniškega ravnatelja Filharmonične družbe, Josefa Zöhrerja, in nastopal kot solist. Ko so leta 1907 v Ljubljani prvič izvedli Berliozovo delo *Harold v Italiji (Koncert za violo in orkester)*, je Christoph igral violski part. Prav tako je Christoph nastopil leta 1905 s popolnim vojaškim orkestrom na koncertu 'v korist Glasbene matice' in izvedel v glavnem dela slovanskih skladateljev (Dvoržak, Čajkovski, Smetana, Liszt).⁴⁴

Primož Kuret, *Od Academiae philharmonicorum do prve Slovenske filharmonije*. Ljubljana: Slovenska filharmonija, 2001, str.: 40.

»Poleg Nedvéda se je začel vsestransko uveljavljati Dunajčan Josef Zöhrer, ki ga je potem tudi nasledil. Po Nedvédovi (1856–1883) je sledila Zöhrerjeva doba (1883–1912), ki je za družbo pomenila nadaljnji vzpon in utrjevanje ugleda. Zöhrer in Keesbacher sta uspešno vodila njeno delo: prvi na umetniškem, drugi na organizacijskem področju.⁴⁵

Primož Kuret, *100 let Slovenske filharmonije 1908–2008*. Ljubljana: Slovenska filharmonija, 2008, str.: 19.

»Zadnje večje nesoglasje je nastopilo že leta 1901, ko je vojaški kapelnik Theodor Christoph glasbenemu ravnatelju Filharmonične družbe Josefu Zöhrerju sporočil, da obstaja nevarnost prepovedi igranja vojaških glasbenikov na koncertih družbe. Filharmonična družba se je kot vedno sklicevala na dogovor iz leta 1886, ki je določal, da vojaški glasbeniki smejo igrati zanj.⁴⁶

Primož Kuret, *Zanesenjaki in mojstri*. Ljubljana, Slovenska filharmonija, 2011, str.: 51, 117, 125, 126, 127, 128, 130, 138, 143, 148, 152, 153, 156, 167, 179, 260, 262, 270, 278, 307.

⁴⁴ Kuret, 1997/1, str. 21.

⁴⁵ Kuret, 2001, str. 40.

⁴⁶ Kuret, 2008, str. 19.

»Glasbene vezi med Trstom in Ljubljano niso bile vedno posebej močne. Umetniki na poti z juga na sever in obratno so pač običajno nastopali v obeh mestih, tesnejše vezi pa so se spletle med Filharmonično družbo in Schillerjevim društvom v Trstu, ko ga je prevzel violinist Julius Heller, ki je našel sogovornika v Josefu Zöhrrerju. Zöhrrer sam je nekaj časa živel in deloval v Trstu. Heller je kmalu začel uspešno nastopati kot violinist v Ljubljani in je zaradi svojih zaslug postal častni član Filharmonične družbe.⁴⁷

Tako kot je Nedvėd zaznamoval obdobje med 1856 in 1883, je bilo naslednje obdobje razvoja Filharmonične družbe v znamenju skladatelja, dirigenta, pianista in (violon)čelista, Dunajčana Josefa Zöhrrerja, ki je prav tako kot Nedvėd ali Gerstner našel v Ljubljani svoj drugi dom. V 49-ih letih svojega dela je pustil globok pečat in skupaj s Hansom Gerstnerjem oblikoval koncertne sezone, na katerih sta seznanjala ljubljansko občinstvo z najnovejšimi deli Mendelssohna, Schumanna, Wagnerja, Brahmsa, Čajkovskega, Dvoržaka, Berliozja in drugih velikih mojstrov. To je tudi obdobje velikih proslav skladateljskih obletnic, čas izgradnje Tonhalle, proslave 200-letnice družbe in s tem povezanih nastopov svetovnih umetnikov, ki so Ljubljani na glasbenem področju vtisnili pečat svetovljanstva in jo v veliki meri izenačili z mnogo večjimi in bogatejšimi glasbenimi središči po Avstro-Ogrski. Ustvarili so namreč tisto dragoceno glasbeno tradicijo, ki je ni mogoče izmeriti in ki je dala Ljubljani avreolo pomembnega glasbenega mesta na jugu podonavske monarhije. Josef Zöhrrer je seveda postal častni član Filharmonične družbe in ustanova je njegove zasluge znala ceniti ter vrednotiti. Ko se je umaknil v pokoj, je bil pravcata živa zgodovina skoraj pol stoletja dela Filharmonične družbe.⁴⁸ Jernej Weiss, Hans Gerstner (1851–1939): življenje za glasbo. Maribor: Litera in Pedagoška fakulteta, 2010, str.: 11–12, 33, 46, 53, 55, 58, 61, 63, 88, 106, 110, 112–113, 116, 120–121, 124, 126–127, 129, 132, 136, 138–139, 142–143, 146–148, 151, 153, 155, 157–160, 163, 165, 172, 183.

»Gerstner se je [...] uveljavil kot izvrsten glasbeni pedagog ter poleg Josefa Zöhrrerja in Gustava Moravca kmalu postal 'tretji steber' vzgojiteljev,' ki so več kot štiri desetletja delovali v šoli Filharmonične družbe v Ljubljani in ustvarjali pogoje za njen razvoj. Prav z omenjenimi učitelji naj bi se tako začel cvetoči vzpon glasbene šole ljubljanske Filharmonične družbe.⁴⁹

Maruša Zupančič, Razvoj violinske pedagogike in šolstva na Slovenskem od zač. 19. stol. do zač. druge svetovne vojne. Ljubljana: ZI FF, 1982 (elektronska izdaja), str.: 66.

⁴⁷ Kuret, 2011, str. 117.

⁴⁸ Prav tam, str. 125–126.

⁴⁹ Weiss, str. 183.

»Lehrplan und Lehrstoffverzeichnis' iz leta 1910 violinsko učno snov posebej predpisuje za nižjo stopnjo (1.–3. razred), za srednjo stopnjo (4. in 5. razred) in za višjo stopnjo (6.–8. razred). Šola je pozneje uvedla še četrto stopnjo, imenovano 'solistični razred' ali 'izobraževalna šola' (Ausbildungsschule), ki je trajala eno leto. Učne načrte so 30. maja 1910 razširili in dopolnili violinisti Hans Gerstner, Mutzi Schmidinger in Gustav Moravec.⁵⁰ S temi učnimi načrti je Zöhrrer skušal dokazati, da je glasbena šola Filharmonične družbe umetniški in izobraževalni zavod, ki ni namenjen zgolj ljubiteljskim izvajalcem, ampak se lahko njeni gojenci po koncu šolanja glasbi posvetijo tudi poklicno.⁵¹

Sara Železnik, Repertoarne smernice FD v Ljubljani, Ljubljana: ZI FF, 2014, str.: 29, 33, 36, 144, 145.

»Naslednji pomemben podatek, ki ga lahko doumemo iz opomb, so darovalci gradiva. Ti so bili le štirje. Izvzeti so založniki in komponisti, ki so podarili svoje skladbe. Štirje darovalci notnega gradiva Filharmonični družbi v Ljubljani so bili Dittl, Raab, Funtek in glasbeni direktor Filharmonične družbe, prej tudi učitelj na njeni glasbeni šoli in vodja zboru Josef Zöhrrer.⁵²

Kratice

AG	Akademija za glasbo v Ljubljani
CG	Cerkveni glasbenik
dLib	digitalna knjižnica Slovenije (NUK v Ljubljani)
FD	Filharmonična družba / Philharmonische Gesellschaft) v Ljubljani
FF	Filozofska fakulteta (Univerze v Ljubljani)
FF UL	Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
GM	Glasbena matica (v Ljubljani)
GZ	Glasbena zbirka (v NUK, Ljubljana)
LZ	Ljubljanski zvon
MZ	Muzikološki zbornik
NA	Novi akordi
NUK	Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani
SF	Slovenska filharmonija (v Ljubljani)
SGR	Slovenska glasbena revija
SNG	Slovensko narodno gledališče (v Ljubljani)
ZI FF	Znanstveni inštitut Filozofske fakultete (Univerze v Ljubljani)

⁵⁰ Zupančič, str. 66 in op. 273. Brošuro Lehrplan und Lehrstoffverzeichnis hrani NUK GZ. Učni načrti se nahajajo v Schul- und Konzertebericht der Philharmonischen Gesellschaft (Laibach, 1914), 21–30.

⁵¹ Zupančič, prav tam in op. 274.

⁵² Železnik, 2014, str. 33.

Viri in literatura

Monografije

- Bibliografija rasprava i članaka. 1984. 1. knj., Muzika, Struka VI., A-R, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«.
- Bibliografija rasprava i članaka. 1986. 2. knj., Muzika, Struka VI., S-Ž, Indeksi, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«.
- Budkovič Cvetko. 1992. Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem od začetka 19. stol. do nastanka konservatorija. Ljubljana: ZI FF.
- Cvetko Dragotin. 1960. Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem. Tretja knjiga. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Koter Darja. 2012. Slovenska glasba 1848–1918. Ljubljana: Študentska založba.
- Kuret Primož. 2005. Ljubljanska filharmonična družba 1794–1919, kronika ljubljanskega glasbenega življenja v stoletju meščanov in revolucij. Ljubljana: Nova revija.
- Kuret Primož. 2011. Zanesenjaki in mojstri. Ljubljana: SF.
- Matić Dragan. 2002. Nemci v Ljubljani 1861–1918. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete /Univerze v Ljubljani/.
- Zupančič Maruša. 1982. Razvoj violinske pedagogike in šolstva na Slovenskem od zač. 19. stol. do zač. druge svetovne vojne. Ljubljana: ZI FF (elektronska izdaja; dostop na spletu: <http://ljubljsko-koncertnozivljenje.ff.uni-lj.si/>).
- Železnik Sara. 2013. Koncertni sporedi Filharmonične družbe 1816–1872, Ljubljana: FF.
- Železnik Sara. 2014. Repertoarne smernice FD v Ljubljani. Ljubljana: ZI FF.

Članki:

- Križnar, Franc. 1995. Ob 850-letnici prve omembe Ljubljane v pisnih virih (Maribor, Dialogi, 31, 1995, št. 1–2, str. 61–66).
- Kuret, Primož. 2015. Deutsches Kulturschaffen in Krain vor dem Ersten Weltkrieg/Nemška kultura na Kranjskem pred prvo vojno (Glasbenopedagoški zbornik. Ljubljana: AG, str. 236–244).
- Kuret, Primož. 2015. Grosses Jubiläum der Philharmonischen Gesellschaft in Ljubljana (Laibach) im Jahre 1902/Veliki jubilej ljubljanske Filharmonične družbe leta 1902 (Glasbenopedagoški zbornik. Ljubljana: AG, str. 109–117).
- Kuret, Primož. 1997/1. Od Academiae philharmonicorum do prve Slovenske filharmonije (Ob 200-letnici Filharmonične družbe). Ljubljana: Slovenska filharmonija.
- Kuret, Primož. 1997/2. Ustanovitev prve slovenske filharmonije leta 1908 (Kronika, 45, 1997. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, str. 139–142).
- Kuret, Primož. 2015. Wien und Slowenien – gegenseitige Bereicherungen/Dunaj in Slovenija – medsebojna obogatitev (Glasbenopedagoški zbornik. Ljubljana: AG, str. 254–267). (n. n., Spisal slovenski glasbenik), 1902. Filharmoniška družba v Ljubljani pa slovenski narod (v LZ, 22, 1902, št. 8, str. 482–489).
- Zepič, Ludvik. (1957). Iz ljubljanske glasbene preteklosti/»Silvestrov dogodek« (v Slovenska glasbena revija. Ljubljana: Društvo slovenskih skladateljev, 4. dec. 1957, str. 49).
- Železnik, Sara. 2013. Solisti na koncertih Filharmonične družbe do leta 1872 (MZ, 49, št. 1, str. 25–55).
- Splet https://sl.wikipedia.org/wiki/Seznam_nem%C5%A1kih_%C4%8Dasopisov_na_Slovenskem; pridobljeno 3. 7. 2016).

Iz digitalne bralnice ZRSS

www.zrss.si/strokovne-resitve/digitalna-bralnica

V digitalni bralnici lahko dve leti po izidu prelistate **strokovne revije**, ki so izšle pri Zavodu RS za šolstvo in so vam **BREZPLAČNO** dosegljive tudi v PDF obliki. Prijetno strokovno branje vam želimo.

